

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК У БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКАХ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Анотація. Розглянуто сутність та характеристики електронних платіжних карток. Розглянуто переваги і недоліки користування картками для споживачів. Зроблено пропозиції по підвищенню ефективності використання карт шляхом оптимізації тарифної політики чи впровадження нових масових заходів для збільшення попиту на картковий продукт.

Розрахунки з використанням готівки надзвичайно дорого обходяться державним і комерційним фінансовим структурам. Випуск у обіг нових купюр, обмін старих, утримання значного персоналу, незручності і великі втрати часу клієнтів лягає важким тягарем на економіку країни. В Україні близько 20% вартості кожної гривні йде на підтримку її власного обертання. Одним із можливих і перспективних засобів вирішення проблеми готівкового обороту є створення ефективної автоматизованої системи безготівкових розрахунків на основі пластикових карток [1].

Спеціальний платіжний засіб (платіжна картка) – це платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держателем цього інструмента ініціюється переказ грошей з відповідного рахунка платника або банку, а також здійснюються інші операції, передбачені відповідним договором. За допомогою спеціальних платіжних засобів формуються документи за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів або надаються інші послуги держателям спеціальних платіжних засобів [1].

Сучасна пластикова картка являє собою пластину стандартних розмірів (85.6 мм 53.9 мм 0.76 мм), виготовлену зі спеціальної, стійкої до механічних і термічних впливів, пластмаси. Однією із основних функцій пластикової картки є забезпечення ідентифікації особи, що використовує картку, як суб'єкта платіжної системи. Для цього на пластикову картку наносяться логотипи банку-емітента і платіжної системи, що обслуговує картку, ім'я власника картки, номер його рахунку, термін дії картки тощо. Крім цього, на картці може міститись фотографія власника та його власний підпис. Алфавітно-цифрові дані - ім'я, номер рахунку тощо - можуть бути ембосовані, тобто нанесені рельєфним шрифтом. Це дає можливість при ручній обробці прийнятих до оплати карток швидко перенести дані на чек за допомогою спеціального пристрою - імпрінтера, що здійснює "зчитування" картки [1].

Роботу автоматичних платіжних систем забезпечують фінансові установи, які є особливими організаціями та виконують спеціальні операції. Проведення переказу грошей є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система.

Банк-емітент є членом платіжної системи, який займається випуском пластикових карток і наданням їх в розпорядження клієнтів. При цьому картки залишаються у власності банку, а клієнти отримують право на їх використання.

Законом України "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні" [2] введений термін основного елементу автоматичних платіжних систем - банківський автомат самообслуговування (банківський автомат), під яким розуміється програмно-технічний комплекс, що надає можливість держателю спеціального платіжного засобу здійснити самообслуговування за операціями одержання грошей у готівковій формі, внесення їх для зарахування на відповідні рахунки, одержання інформації щодо стану рахунків, а також виконати інші операції згідно з функціональними можливостями цього комплексу.

Як показує практика, найповніше функцію готівкових грошей виконують смарт-карти, або інакше – інтелектуальні картки. Така картка не лише зберігає дані, як це робить звичайна магнітна платіжна картка, а й оперує ними, обробляє їх згідно із заданими правилами. Це досягається вмонтуванням у картку мікросхеми, яка має процесор, пам'ять, ввід/вивід і

власну оперативну систему. Фактично смарт-картка є аналогом маленького комп'ютеру, потужність якого цілком порівнюють з потужністю ЕОМ початку 80-х років.

Завдяки мікросхемі в самій картці можна зберігати ліміт наявних грошей, обліковувати витрати та визначати баланс та розмір фактичного залишку, не звертаючись до комп'ютера банку або до розрахункового центру. Сума ліміту визначається банком, записується в платіжну картку на пристрої за певною технологією, а сума поточних витрат і поточний залишок визначаються на місці покупки в торговій точці, де є спеціальні розрахункові термінали.

Купуючи товар, покупець пред'являє касиру свої покупки і платіжну картку. Остання вставляє у спеціальний касово-розрахунковий термінал, де є рідер (спеціальний пристрій) для її читання. За допомогою ПІН перевіряють, чи дійсна картка та чи є на ній сума, достатня для покупки. Якщо ні, то відбувається повернення товару. У протилежному разі дебетується картка і кредитується касовий апарат. Усе це виконується за лічені секунди, без жодного зв'язку із центром або комп'ютером банку.

Завантажена платіжна картка містить готівку, яку можна використовувати як заміник монет і банкнот. Такі електронні гроші допомагають усунути труднощі, які пов'язані з використанням готівкових грошей. Їх можна ефективно використовувати для оплати невеликих покупок у магазинах і торгових точках. При цьому кількість діючих готівкових грошей зменшується.

Зауважимо, що зменшення обсягу готівкових грошей вигідне всім: і банкам, і роздрібній торгівлі, і самим покупцям, оскільки електронні гроші – це насамперед надійність, послаблення загрози пограбування чи втрати. Окрім того, під час їх використання фінансові органи можуть організувати й контролювати весь діапазон фінансових угод і операцій [1].

Але поряд з цими позитивними рисами існують і певні недоліки: відсутність домовленості між банками про взаємний прийом карток та необхідного обладнання, високі ризики та собівартість обладнання, які перешкоджають досконалому використанню громадянами платіжних карток, як засобу платежу в торгівлі чи сфері послуг.

Вагомий внесок в вирішення цих проблем було зроблено Національним банком України, шляхом видання Постанови «Про впровадження пілотного проекту Національної системи масових електронних платежів», в якому описується нова програма «Електронні гроші» [1]. В цій програмі чітко описуються рекомендації по масовому встановленню терміналів в торговій мережі, стимулювання переходу підприємств на безготівкові розрахунки з своїми працівниками а також чіткі рекомендації для комерційних банків по максимальному впровадженню пластикових карток та розрахунків по них [3].

Метою створення Національної системи масових електронних платежів є впровадження в Україні відносно дешевої, надійно захищеної системи безготівкових розрахунків, яка зорієнтована, здебільшого, на роботу в режимі непрямого доступу [1].

Система справді може вважатися дешевою, оскільки у неї практично найдешевша платіжна смарт-картка – близько 3 у.о. з ПДВ та низькі комісії за міжбанківськими операціями, що має забезпечити участь в системі навіть клієнтів з невеликими обсягами доходів (пенсіонери, студенти, школяри тощо) і, таким чином, залучити до банківської системи коштів населення та юридичних осіб, які використовують у товарообігу готівку.

Особливістю системи є те, що при її впровадженні громадяни України отримують можливість не лише оплачувати товари та послуги у безготівковій формі, а й зберігати і накопичувати у банках свої заощадження у безготівковій формі на поточних або карткових рахунках, збільшуючи таким чином свої прибутки завдяки нарахуванню відсотків на залишках на їхніх рахунках.

Завдяки цьому може відбутися приплив у банківську систему «живих» грошей – частини коштів з готівкового обігу. Це значний потенціал, який може працювати на економіку України. Крім того, при безготівковому обслуговуванні у торгівлі та сфері послуг

унеможливується приховування доходів від оподаткування, що приведе до збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів.

Впровадження безготівкових розрахунків між юридичними особами сприятиме зменшенню зловживань у цих стосунках та збільшить надходження до бюджету завдяки повнішому оподаткуванню. З метою збільшення клієнтської бази, банки постійно змушені знижувати тарифи на обслуговування, знижувати жорсткі умови при відкритті та подальшому використанні платіжної картки. В деяких випадках банки знаходяться в збиткових ситуаціях. Це пов'язано із заниженою собівартістю випуску платіжних карток, яка спричинена високою конкуренцією в напрямку тарифної політики.

На нашу думку, для виходу з даної ситуації доцільно переглянути тарифну політику. Розробити нові обґрунтовані тарифи за обслуговування та відкриття, а також тарифну сітку на розрахунково-касове обслуговування протягом строку дії картки. Розробити методологію відтворення тарифів до прибуткового рівня для банківських установ та привабливі умови співпраці для користувачів платіжними картками. Для привабливості обслуговування розробити взаємовигідні пакети користування платіжними картками. В дані пакети включити додаткові послуги та можливості для користувачів.

З метою покращення ефективності використання електронних платіжних карток у безготівкових розрахунках, доцільно розробляти стратегію управління банківських установ, спрямовану на вдосконалення механізму безготівкових розрахунків. Для максимізації впровадження електронних карток потрібно виконати комплекс завдань щодо забезпечення зростання обсягів електронних карток, підвищення ефективності використання карток та збільшення зацікавленості до продукту.

Список літератури:

1. Рогач І.Ф., Сендзюк М.А., Антонюк В.А., за ред. В.А. Кадієвський. Інформаційні системи у фінансово-кредитних установах: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2008. — 239 с.
2. Законом України "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні" 06.10.2004 № 2056-IV.
3. Борисенко І.І. Банківські операції з пластиковими картками: автореф. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук \ О. В. Васюренко—Харків, 2009.-62с.